O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha
prorektor _____ A.Rasulov
"____" _____ 2024-yil

11.00.02 – IQTISODIY VA IJTIMOIY GEOGRAFIYA
ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchilar uchun
mutaxassislik fanlaridan kirish imtihoni

DASTURI

Namangan-2024

Tuzuvchilar: **g.f.d. (DSc), dotsent Jumaxanov Sh.Z.**
g.f.n., dotsent Mirzaaxmedov X.S.

Taqrizchilar: **g.f.n., professor Maxmudova M.J.**
g.f.n., dotsent Baratov A.S.

Dastur "Geografiya va atrof muhit muhofazasi" kafedrasining 2024-yil 27-sentyabrdagi 2-sonli yig'ilishida muhokamadan o'tgan va tasdiqqa tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri: **N.Alimdjanov**

Kelishildi:
Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i: **O.N.Imomov**

Kirish

Ushbu dastur 11.00.02 – Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchi talabgorlar uchun mo'ljallangan bo'lib, oliy ta'limning Davlat ta'lim standartlari talablari asosida tuzilgan.

Dasturda bakalavriatning 60530200 – Geografiya yo'nalishi yo'nalishi va 70530201 – Geografiya magistratura mutaxassisligi o'quv rejalarining mutaxassislik fanlari blokida qayd etilgan fanlarning o'quv dasturlari asosida talabgorlar e'tibor qaratishi zarur bo'lgan talablar berilgan.

Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fani umumgeografik qonuniyatlar asosida tabiat va jamiyat munosabatlarini uyg'unlashtirish, ishlab chiqarish kuchlarini hududiy joylashtirish va rivojlantirish qonuniyatlarini baholash, jamiyatning turli jabhalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va geografik aloqadorlikni aniqlashtirish, sotsial jarayonlardagi voqealikning sabab va oqibatlarini tushuntirish, baholash va prognoz qilish bilan shug'ullanadi.

11.00.02 – Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya ixtisosligi tayanch doktorantlarda:

– nazariy-metodologik kursning fundamentini tashkil etuvchi ustun tushunchalarning mazmun-mohiyatini ochib berish;

– fanning tadqiqot metodologiyasi, uslublari va asosiy tamoyillari hamda ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishning hududiy qonuniyatlarini o'rganish;

– fanning obyekti bo'lgan hududiy ijtimoiy-iqtisodiy majmualarining vujudga kelishi, joylashish va rivojlanish qonuniyatlari, o'ziga xos xususiyatlarini ilmiy asosda tahlil qilish;

– turli mintaqa va hududlarning tabiiy sharoiti va resurslariga iqtisodiy-geografik baho berish, prognoz qilish malakalarini shakllantirishdan iborat.

11.00.02 – Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya ixtisosligi bo'yicha nazariy–metodologik bilim va ko'nikmalarga qo'yiladigan talablar:

– Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning fanlar tizimida tutgan o'rni, ilmiy tadqiqot obyekti va predmeti; fanning zamonaviy tuzilishi, shakllanishi va rivojlanish xususiyatlari; asosiy tushunchalari, g'oya va nazariyalari; hududiy ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar va ularning elementlari; iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning ilmiy va amaliy ahamiyati haqida tasavvurga ega bo'lishi;

– geografik kartalarni, hududlarning tabiiy resurs, demografik, ishlab chiqarish salohiyati ko'rsatkichlarini baholash; fanning to'rt asosiy ustun tushunchalarini (iqtisodiy geografik o'rin, hududiy mehnat taqsimotini, rayonlashtirish, HIChM) ilmiy asosda tadbiq qila olish; iqisodiy geografik tadqiqot usullaridan foydalanish; GAT bilan ishlash olishi kerak.

Dasturda Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya ixtisosligidan konsultatsiyalar 100 soatga mo'ljallangan. Konsultatsiyalarda dasturning mazmuniga kiritilgan ayrim mavzular muhokama etiladi, munozaralar o'tkaziladi, talabgor axborotlari eshitiladi.

Dasturning maqsadi:

11.00.02 – Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kiruvchi talabgorlarning bilim darajasini sinovdan o'tkazish uchun asos sifatida olingan fanlar, ular mazmuni, umumiy savolnoma hamda baholash mezonlarini taqdim etishni ko'zda tutadi.

Asosiy qism

MUTAXASSISLIK FANLARI BO'YICHA TALABGORLAR BILIMIGA QO'YILADIGAN TALABLAR UCHUN ASOS BO'LGAN FANLAR VA MAVZULAR

1. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning fanlar tizimida tutgan o'rni

Geografik fanlar tizimi: tabiiy geografiya, iqtisodiy va ijtimoiy geografiya, tabiiy-ijtimoiy fanlar, «oraliq» fanlar. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning (inson geografiyasi yoki ijtimoiy geografiyaning) fanlar tizimida tutgan o'rni. Uning boshqa fanlar bilan aloqalari. Geografiyaning ijtimoiy qanotini nomlanishi: iqtisodiy geografiya, iqtisodiy va ijtimoiy geografiya, inson geografiyasi, ijtimoiy geografiya. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning ichki tuzilishi.

2. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining tadqiqot obyekti va predmeti

Fanning tadqiqot obyekti va predmeti o'rtasidagi bog'liqlik va farqlar. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining tadqiqot obyekti va predmeti. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning tadqiqot obyekti va predmeti bo'yicha geograflarning turlicha qarashlari. Iqtisodiy va ijtimoiy (ijtimoiy) geografiyaning alohida tarmoqlarining tadqiqot obyekti va predmeti. Tor ma'noda iqtisodiy geografiya fanining tadqiqot obyekti va predmeti. Tor ma'noda ijtimoiy (sotsial) geografiya fanining tadqiqot obyekti va predmeti.

3. Fanning tadqiqot usullari

Tadqiqot usuli xaqida umumiy tushuncha. Universal (umumiy, yoki falsafiy) fikrlash usullari va tamoyillari. Tadqiqotlarning geografik-taqqoslash usuli. Tarixiy usul. Geografik tadqiqotlarda kartografik usulning roli. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyada matematik usullar. Kuzatish, modellashtirish, anketa-so'rov, ekstrapolyatsiya, tizim-tarkib usullari va ularning iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni o'rganishdagi roli.

4. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya asoslari fanining tarixiy shakllanishi

Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining tarixiy shakllanishi. Iqtisodiy geografiya atamasi va uning fan sifatida shakllanishi, statistikaning iqtisodiy geografiya fanining vujudga kelishiga ta'siri. Ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirish g'oyalari, harbiy geografiya, iqtisodiy geografiya fanining frontal rivojlanishi, fanning tarkibiy tuzilishi. Uning iqtisodiy va sotsial, ijtimoiy geografiya shaklini olishi.

5. Iqtisodiy geografiyaning asosiy tushunchalari

Rayon – iqtisodiy geografiya va umuman geografiya fanining bosh tushunchasi ekanligi, uning pog'onasimonligi, real geografik va ma'muriy boshqaruv rayonlar. Iqtisodiy rayonlar. Hududiy mehnat taqsimoti-iqtisodiy geografiyaning asosiy, fundamental tushunchasi; iqtisodiy rayonlar, hududiy ijtimoiy-iqtisodiy majmualar. Geografik o'rin tushunchasi, uning turlari.

6. Ishlab chiqarishning ijtimoiy va hududiy tashkil etish shakllari

Bozor munosabatlarning shakllanishi va rivojlanish sharoitida ishlab chiqaruvchi kuchlarning joylashish qonuniyatlari. Bozor munosabatlari davrida ishlab chiqaruvchi kuchlarni joylashtirishning asosiy printsiplari. Ishlab chiqaruvchi kuchlarni joylashtirishning asosiy shakllari mujassamlashuv, ixtisoslashuv, kooperatsiya, kombinatsiya. Ishlab chiqaruvchi kuchlarni samarali joylashtirishda tabiiy, ijtimoiy iqtisodiy va ekologik omillarning roli.

7. Ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishga ta'sir etuvchi omillar

Ishlab chiqarishni joylashtirish ma'lum qonuniyat, prinsip va omillar asosida amalga oshiriladi. Qonuniyatlar. U yoki bu omilning ta'sir darajasi uning mahsulot chiqarishdagi «solishtirma og'irligi». Tabiiy sharoit va agroiqlimiy resurslar. Suv resurslarining ham ahamiyati ko'p funksiyali. Xomashyo omili. Elektr energetika omili. Aholi va mehnat resurslari. Transport omili. Ilmiy-texnika taraqqiyoti. Ekologik omil. Bozor iqtisodiyoti omili.

8. Inson va tabiat o'zaro ta'siri haqida yondashuvlar va mintaqaviy tadqiqotlar

Tabiiy sharoit va tabiiy resurslar haqida tushuncha. Tabiiy resurslar omili va hududiy mehnat taqsimoti. Tabiiy geografik komponentlarga iqtisodiy baho berish SWOT – tahlil usuli. A.Mintsning tabiiy resurslarning hududiy birikmalari to'g'risidagi g'oyasi. O'zbekistonning tabiiy resurslari.

9. Aholi geografiyasi va geodemografiya

Aholi geografiyasi iqtisodiy geografiyaning muhim va alohida tarmog'i ekanligi. Aholi geografiyasining muhim tushunchalari. Aholi soni, uning tadrijiy o'zgarishi, tarkibi va joylashuvi xususiyatlari, ularga ta'sir etuvchi omillar, aholi punktlarining hududiy tizimlari va ularning rivojlanish qonuniyatlari. Dunyo aholisining tabiiy harakati va migratsiyasi. Diniy va milliy tarkibi. Aholi ro'yhatlari. Zichlik va uni aniqlash usullari. Umumiy va «sof» zichlik. Zichlik va hudud imkoniyatlaridan foydalanish. Joyning demografik sig'imi. Aholining yosh kategoriyalarga bo'linishi. Yoshlar bo'yicha aholining «piramidal» tarkibi. Aholi tarkibining «qarib» va «yosharib» borishi. Respublika aholisining milliy tarkibi va undagi o'zgarishlar.

10. Global migratsion jarayonlar

Aholi migratsiyasi jarayonlari va uning sabablari. Hozirgi zamon halqaro aholi migratsiyasining geografik manzarasi. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda migrantlarni jalb qiluvchi asosiy markazlar. Globalizatsiya jarayonlari. Globalizatsiyani keng va tor ma'noda tushunish. Globalizatsiya va mintaqaviy iqtisodiy integratsiya.

11. Shaharlar rivojlanishi va urbanizatsiya

Shaharlar geografiyasi iqtisodiy va sotsial geografiyaning eng faol va yetakchi tarmog'i. Shaharlar geografiyasini o'rganishdagi bosqichlar. Shaharlarning funksiyalari. Aholi sonining shahar va qishloq joylarida o'sish xususiyatlari. Urbanizatsiya jarayoni va uning «sharqona» ko'rinishi. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari. Qishloq aholi punktlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi. Qishloq joylar ijtimoiy infrastruktura tizimi.

12. Sanoat geografiyasi

Sanoatning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati. Sanoat tarmoqlarini o'rganishni tadqiq etish usullari. Sanoatni joylashtirish va rivojlantirishga ta'sir etadigan asosiy omillar. Sanoatning hududiy va tarmoq tarkibi. Sanoatni rayonlashtirish asoslari. Sanoatning tarmoq xususiyatlari yoqigi-energetika sanoati, metallurgiya sanoati, mashinasozlik sanoati, kimyo va neftni qayta ishlash sanoati, qurilish sanoati, o'rmon va yengil sanoat, oziq-ovqat sanoati.

13. Qishloq xo'jaligi geografiyasi

Qishloq xo'jaligining ijtimoiy va hududiy tashkil qilish xususiyatlari. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining o'ziga xos xususiyatlari. Agrosanoat majmuasi, agrosanoat integratsiyasi, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishni rivojlantirish shakllari. Qishloq xo'jaligi tarmoqlari va ularni joylashtirishga ta'sir etuvchi omillar. Dehqonchilikning joylanishi. Chorvachilikni hududiy tashkil qilish.

14. Qurilish tarmoqlari geografiyasi

Qurilish tarmoqlari geografiyasi o'rganish obyekti va predmeti. Kapital qurilishning asosiy masalalari – qurilishning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli va o'rni, uning geografik xususiyatlari, tarmoqlararo aloqalari, boshqaruv tizimi, bozor munosabatlarini rivojlantirish sharoitlarida qurilish iqtisodiyotini isloh qilish muammolari. Qurilish faoliyatini ishlab chiqarish birliklari miqyosida rejalashtirishning xususiyatlari, qurilish industriyasining resurs va ishlab chiqarish salohiyati, qurilishda fan-texnika taraqqiyotining asosiy yo'nalishlari hamda uni baholash usullari, qurilishda narxning shakllanishi, foyda va rentabellik masalalari.

15. Transport geografiyasi

Transport turlari haqida tushuncha. O'zbekistonda rivojlangan transport turlari. TRASEKA proyekti. O'zbekiston milliy iqtisodiyotida avtomobil

transportining tutgan o'rni.Transportning xo'jalik tizimidagi o'rni. Ishlab chiqarishni joylashtirishda transportning roli. Transportning asosiy Davlat haqida tushuncha. Davlat hududi. Davlat chegarasi. Davlat chegarasining funktsiyalari. Hududiy suvlar. Siyosiy-geografik o'rin. Makro-, mezo- va mikro siyosiy-geografik o'rin. Anklav. Eksklav. Dunyo oroli. Xartlend. Ichki yarim oy (Rimlend). Tashqi yarim oy. Geosiyosiy dualizm. Talassokratiya. Tellurokratiya ko'rsatkichlari. Transport tarmoqlarining joylanish omillari. Transport turlari, temir yo'l, avtomobil, quvur, suv va havo transportlari. O'zbekiston transporti.

16. Servis geografiyasi asoslari

Servis geografiyasini keng va tor ma'noda tushunish. Sotsial geografiyaning tadqiqot obyekti va predmeti, fanlar tizimida tutgan o'rni. Sotsial geografiyaning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari. Sotsial geografiyaning tarmoqlari. Ta'lim geografiyasi va O'zbekiston ta'lim tizimi. Sog'liqni saqlash geografiyasi. Ayrim xorijiy mamlakatlarning ta'lim tizimi. Jinoyatchilik geografiyasi. Turizm geografiyasi. Rekreatsiya resurslari. Xalqaro turizm. Din geografiyasi. Sotsial geografiyaning muhim vazifalari va muammolari.

17. Harbiy va siyosiy geografiya asoslari

Siyosiy va harbiy geografiyaning nazariy va uslubiy asoslari. «Geografik determinizm» - ilmiy dunyoqarashning muhim uslubi sifatida. Regional siyosat: mohiyati va mazmuni. Siyosiy geografiya, uning obyekti va predmeti. Siyosiy geografiyaning ijtimoiy-geografik fanlar tizimida tutgan o'rni va aloqalari. Siyosiy geografiyaning shakllanish xususiyatlari va bunda g'arb olimlarining xizmatlari. Siyosiy geografiyaning tuzilishi. Siyosiy geografiya va geosiyosat. Ularning o'zaro aloqadorligi va rivojlanish xususiyatlari.

18. Davlat hududi va chegaralari va uni tashkil etish shakllari

Davlat hududi va uning chegarasi haqida umumiy tushuncha. Davlat chegarasining turlari hamda uni o'rganish metodlari. Davlat chegaralari vazifalari va ularning tadrijiy rivojlanishi. Davlatlarni suv hududlaridan o'tuvchi chegarlari hamda ularni huquqiy asoslari. O'zbekistonning qo'shni davlatlar bilan hududiy chegaraviy masalalari.

19. Siyosiy geografiya va geosiyosatning asosiy tushuncha va kategoriyalari

Davlat haqida tushuncha. Davlat hududi. Davlat chegarasi. Davlat chegarasining funktsiyalari. Hududiy suvlar. Siyosiy-geografik o'rin. Makro-, mezo- va mikro siyosiy-geografik o'rin. Dunyo oroli. Xartlend. Ichki yarim oy (Rimlend). Tashqi yarim oy. Geosiyosiy dualizm. Talassokratiya. Tellurokratiya.

20. Geokonfliktologiya

Geokonfliktologiya faning o'rganish obyekti va predmeti. Dunyodagi konfliktlarning asosiy sabablari va turlari. Separatizm va uning mohiyati. Dunyoviy, mintaqaviy va mahalliy mojarolar. Yevropa va Osiyodagi mojarolar. Lotin Amerikasi va Afrikadagi mojarolar. Qurolli mojarolarning asosiy sabablari va ularning geografiyasi

21. Hududiy nizolar va Dunyo siyosiy xaritasidagi faol siyosiy hududlar

Urushlar va harbiy mojarolar tushunchasi, turlari. Urushlarning tasnifi. Zamonaviy urushlarning o'ziga xos xususiyatlari va tabiati. Zamonaviy sharoitda qurolli kurash mazmunini o'zgartirish. Zamonaviy geosiyosiy jarayonlar va faol siyosiy hududlar. Yaqin Sharq va Suriyadagi geosiy vaziyat. Davlatlar o'rtasidagi bahsli hududlar muammosi siyosiy munosabatlar. Afg'onistondagi siyosiy vaziyat. Afrikadagi siyosiy vaziyat.

22. Anklav va eksklav hududlar geografiyasi

Anklav/eksklav hududlarni geografik kategoriya sifatida tadqiq etishning ilmiy-nazariy asoslari. Anklav hududlarning shakllanish bosqichlari. Anklav/eksklav hududlarda shakllangan muammolarni tadqiq etishning geosiyosiy va geoiqtisodiy tahlili. Jahon xo'jaligi tizimida anklav/eksklav hududlar hamda ularning tasnifi. Suveren anklav davlatlar siyosiy institut sifatida. Matryoshka tipidagi anklav hududlarning geografik modellari va o'ziga xos ko'rinishlari. Markaziy Osiyoda amalga oshirilgan milliy-hududiy chegaralanishning tarixiy-geografik tahlili. So'x submilliy anklavining kompleks geografik va geosiyosiy xususiyatlari.

23. Klassik geosiyosiy konsepsiyalar

Nemis klassik geosiyosat maktabi. Fridrix Rattsel va uning qarashlari. Geografik determinizm konsepsiyasining geosiyosatga ta'siri. Davlatga yer bilan o'zaro bog'langan tirik organizm sifatidagi qarashlari. Yuxan Rudolf Chellen. Karl Xausxofer. Vidal de-la-Blash va fransuz maktabi. Siyosiy geografiyada possibilizm konsepsiyasi. Ingliz-amerika klassik geosiyosati. Alfred Tayer Mexen. Xelford Makkinder. Nikolas Spaykmen va boshq. Siyosiy geografiya va geosiyosatdagi zamonaviy konsepsiyalar. Atlantizm va neoatlantizm. Mondializm. Frensis Fukuyamaning geosiyosiy qarashlari. Geograf Saul Koenning geosiyosiy qarashlari. Geosiyosiy mintaqalar. Immanuil Vallerstaynning jahon tizimlari konsepsiyasi. Piter Teylorning geosiyosiy monosentrizm nazariyasi. MDH davlatlarida geosiyosiy g'oyalar.

24. O'zbekistonning geosiyosiy salohiyati va imkoniyatlari

Dunyo siyosiy xaritasida O'zbekiston Respublikasining tutgan o'rni. Mamlakatning tabiiy resurs, demografik, iqtisodiy salohiyati va uning geosiyosiy ahamiyati. O'zbekistonning Markaziy Osiyo mintaqasida tutgan o'rni va roli. O'zbekistonning Markaziy Osiyo, MDH va jahon mamlakatlari bilan o'zaro munosabatlari va ularning geosiyosiy jihatlari. Prezident asarlarida siyosiy-geografik (geosiyosiy) masalalarning yoritilishi.

25. O'zbekiston Respublikasining tashqi iqtisodiy aloqalari

Tashqi iqtisodiy aloqalarning nazariy asoslari va geografik jihatlari. O'zbekiston tashqi iqtisodiy aloqalari geografiyasi. O'zbekistonning yaqin (MDH) va uzoq xorij davlatlari bilan tashqi iqtisodiy aloqalari geografiyasi. O'zbekiston va jahon transport kommunikatsiyalari. O'zbekistonning dunyo okeaniga chiqish imkoniyatlari.

Talabgorlar uchun umumiy savollar

1. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining obyekti va predmeti.
2. Fanning asosiy tamoyillari.
3. Raqamlashgan davrda iqtisodiy va ijtimoiy geografiya.
4. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining obyekti va predmeti nima?
5. Iqtisodiy geografiya atamasini birinchi bo'lib kim qo'llagan?
6. Professor A.S.Soliyev fanga qanday ta'rif bergan hamda ushbu ta'rif boshqa olimlarning fikrlaridan nimasi bilan ajralib turadi?
7. Fanning asosiy maqsadi va vazifalari.
8. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning fanlar tizimida tutgan o'rni.
9. Fanning zamonaviy muammolari.
10. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining maqsad va vazifasi nima?
11. Fan boshqa qaysi sohalar bilan o'zaro aloqadorlikda rivojlangan?
12. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya hamda geografiyaning boshqa qaysi yo'nalishlari qirrasida yangi "oraliq" fanlar vujudga kelmoqda?
13. Fanga oid ilmiy tadqiqot ishlarida qanday hal qilinishi lozim bo'lgan kamchililar mavjud?
14. Fanning oldida yana qanday istiqbolli vazifalar turibdi?
15. Fanning shakllanish tarixi.
16. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fani shakllanishining uch asosiy manbai va predmetiga uch xil yondashuv.
17. Yangi iqtisodiy-ijtimoiy geografik fanlar va geografiya jamiyatlari
18. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanining shakllanishi va rivojlanishi qanday o'ziga xos xususiyatlarga ega?
19. Fan shakllanishining uch asosiy manbaini tahlil qiling.
20. Fanning predmetini yoritib berishda qanday yondashuvlardan foydalaniladi?
21. Geografiya jamiyatlarining vujudga kelish omillari va hududiy tarkibi qanday o'ziga xosliklarga ega?
22. Qaysi ilg'or xorijiy mamlakatlarda Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fani, uning tarmoqlari o'qitiladi?
23. Jahondagi qaysi mamlakatlarda geografiya jamiyatlari mavjud?
24. Quyidagi qaysi geografiya jamiyatidagi tadqiqotlarda Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning o'rni va ahamiyati yuqori?
25. Turkiston geografiya jamiyati va uning keyingi holati haqida batafsil ma'lumot bering.

26. Keyingi paytda iqtisodiy va ijtimoiy geografiya tarkibida qanday yangi zamonaviy yo'nalishlar ajratilmoqda?
27. Sizningcha, hozirgi kunda Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning yana qanday yangi yo'nalishlarini ajratish mumkin?
28. Hudud – geografik tadqiqot obyekti sifatida.
29. Umumgeografik metodlar.
30. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaga xizmat qiluvchi metodlar.
31. Fanlararo integrativ metodlar.
32. Hudud geografik tadqiqot obyekti sifatida qanday ahamiyat kasb etadi?
33. Geografiya fanlari tizimida qaysi umumgeografik metodlardan foydalaniladi?
34. Qaysi metodlar faqatgina iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fani doirasida qo'llaniladi?
35. Fanlararo integrativ metodlarga qaysi usullar kiradi?
36. Fanning tadqiqot usullarini qaysi mezonlar asosida foydalanish nuqtai nazaridan yo'nalishlar bo'yicha ajratiladi?
37. Klassik nazariyalar vujudga kelishining tarixiy shart-sharoitlari.
38. Ishlab chiqaruvchi kuchlarni joylashtirishning ilk ta'limotlari: merkantilizmdan fritredizmgacha.
39. Qishloq xo'jaligini hududiy tashkil etishning klassik nazariyalari.
40. Sanoatni hududiy tashkil etishning klassik nazariyalari.
41. Servis sohalarini hududiy tashkil etishning klassik nazariyalari.
42. Ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishning klassik nazariyalarining vujudga kelishiga qanday tarixiy shart-sharoitlar ta'sir ko'rsatgan?
43. Merkantelizm va fritredizm tushunchalariga ta'rif bering.
44. A.Smidt, D.Rikardo, E.Xeksher va B.Olin nazariyalarining o'xshash va farqli jihatlarini izohlang.
45. Buyuk tarixiy daryolar va sivilizatsiyalar nazariyasining mazmun-mohiyati nimalardan iborat?
46. Qishloq xo'jaligini hududiy tashkil etishning qanday klassik ta'limotlari yaratilgan?
47. Qishloq xo'jaligining shakllanishi va rivojlanishiga oid "Hilly Flanks" va "Voha" nazariyalaridan qaysi biri bizning mintaqamiz uchun ko'proq mos keladi?
48. Sanoatni hududiy tashkil etishga oid qaysi nazariya eng yuqori samaradorlikka ega?
49. "Launxardt uchburchagi" va "Shtandort" nazariyalarining o'xshash va farqli jihatlarini klaster ko'rinishida izohlang.
50. Aholiga xizmat ko'rsatish sohalarini tashkil etishga doir ta'limotlar o'zidan avvalgi nazariyalardan qaysi jihatlariga ko'ra ajralib turadi?
51. Hozirgi kunda ham jahonning qaysi ilg'or mamlakatlarida V.Kristallerning "Markaziy o'rinlar" nazariyasidan foydalangan holda xizmat ko'rsatish tarmoqlari joylashtiriladi?
52. Iqtisodiy geografik o'rin.

53. Hududiy mehnat taqsimoti.
54. Hududiy ishlab chiqarish majmualari.
55. Iqtisodiy rayonlashtirish.
56. Hududiy mehnat taqsimoti nima uchun iqtisodiy geografiyaning fundamental tushunchasi deb ataladi?
57. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning kalit tushunchasi qaysi va u qanday mazmun-mohiyatga ega?
58. Hududiy ishlab chiqarish majmualari qay tarzda shakllanadi?
59. Iqtisodiy tamoyillar: qonun va qonuniyatlar haqida tushuncha.
60. Ishlab chiqarishni ijtimoiy tashkil etish shakllari.
61. Ishlab chiqarishni hududiy tashkil etish shakllari.
62. Ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishning qanday qonun va qonuniyatlari mavjud, ular qaysi tamoyillarga bo'ysunadi?
63. Ishlab chiqarishni ijtimoiy tashkil etish shakllariga nimalar kiradi?
64. Ijtimoiy tashkil etish shakllaridan qaysilari ishlab chiqarishda yuqori samaradorlikni ta'minlaydi?
65. Ishlab chiqarishni hududiy tashkil etish shakllariga nimalar kiradi?
66. Sanoat aglomeratsiyasi va sanoat parklarining qanday hududiy o'ziga xosliklari mavjud?
67. Tabiiy geografik omillar.
68. Iqtisodiy geografik omillar.
69. Ijtimoiy geografik omillar.
70. Ekologik omilning o'rni va ahamiyati.
71. Ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishga ta'sir etuvchi tabiiy omillar nima sababdan iqtisodiy geografik tahlillarda qo'llaniladi?
72. Ishlab chiqarish jarayonida qaysi iqtisodiy omillar katta rol o'ynaydi?
73. Qaysi omillarni inobatga olmaslik, ishlab chiqarish jarayoniga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi?
74. Qaysi omillar ham tabiiy, ham iqtisodiy ahamiyat kasb eta oladi?
75. Sanoat yoki boshqa ishlab chiqarish tarmoqlarini hududiy tashkil etishda ekologik omilning roli hozirgi davrda qay darajada ahamiyat kasb etmoqda?
76. Tabiiy sharoit va tabiiy resurslarning iqtisodiyotdagi ahamiyati.
77. Tabiiy resurslarning asosiy turlari va klassifikatsiyasi.
78. Tabiiy resurslarni iqtisodiy baholash.
79. Tabiiy sharoit va resurslarning qanday o'xshash hamda farqli jihatlari mavjud?
80. Tabiiy resurslar bilan ta'minlanganlik darajasi deb nima nazarda tutiladi hamda uning qanday ahamiyati bor?
81. O'zbekistonda aniqlangan tabiiy gaz zaxirasi 2 trln m3 ni tashkil qiladi. Agar hozirgidek, yiliga 60 mlrd m3 dan qazib olinsa, tabiiy gaz qancha yilga yetishi mumkin hamda tabiiy resurs bilan ta'minlanganlik qanday bo'ladi?
82. Tabiiy boyliklarni guruhlashtirishda qanday mezonlar inobatga olinadi?

83. Ishlab chiqarishda yuqori samaradorlikka erishishda qaysi tabiiy resurslarning o'rni va ahamiyati katta bo'ladi?
84. Aholining iqtisodiy va ijtimoiy geografik fanlar tizimida o'rganilishi.
85. Aholi tarkibi va demografik ko'rsatkichlar.
86. Demografik siyosat va uning mintaqaviy ko'rinishlari.
87. Mehnat resurslari – ishlab chiqarish kuchlarini tashkil etish asosi sifatida.
88. Aholi ko'plab fanlarning tadqiqot obyekti hisoblanadi. Aynan, iqtisodiy va ijtimoiy geografiyada uning qaysi jihatlariga e'tibor qaratiladi?
89. Aholi tarkibi nima?
90. Demografik ko'rsatkichlar va kategoriyalar jadvalini shakllantiring.
91. Demografik siyosatning qanday mintaqaviy ko'rinishlari mavjud?
92. Ishlab chiqarish kuchlarini tashkil etishda mehnat resurslarining o'rni va ahamiyati qanday?
93. Aholi migratsiyasining shakllanish sabablari va asosiy turlari.
94. Migratsiyaning demografik vaziyatga ta'siri.
95. Zamonaviy migratsiya siyosati va muammolari.
96. Aholi migratsiyasi nima va u qanday omillar asosida amalga oshadi?
97. Migratsiyaning qanday turlari bor?
98. Qit'alar bo'yicha immigratsiya va emigratsiya yadrolari xaritasini ishlang.
99. Shaharlarni iqtisodiy geografik o'rganish masalalari.
100. Shaharlarning genetik va funksional tiplari.
101. Urbanizatsiya jarayoni va uning ko'rinishlari.
102. Geourbanistika qanday yo'nalish? U aholi punktlari geografiyasidan qaysi jihatlariga ko'ra farq qiladi?
103. Shahar aholi punktlari qaysi mezonlar asosida tashkil etiladi?
104. Shaharlarning funksional tiplari qanday aniqlanadi?
105. Aglomeratsiyalarning qanday ko'rinishlari mavjud?
106. Jahonda megalopolislarning hududiy tarkibiga oid xarita ishlang.
107. Qurilish industriyasi va uning tashkiliy shakllari.
108. Binokorlik elementlarini joylashtirishga ta'sir etuvchi omillar.
109. Qurilishning tarkibiy tuzilishi.
110. Qurilish industriyasi nima sababdan iqtisodiy geografik jihatdan alohida yo'nalish sifatida tadqiq etiladi?
111. Binokorlik elementlarini joylashtirishda qaysi jihatlar ko'proq inobatga olinadi?
112. Nima sababdan qit'alar bo'yicha qurilish sohasi bir-biridan farq qiladi?
113. Sanoat – milliy iqtisodiyotning lokomativ tarmog'i sifatida
114. Sanoatni joylashtirishga ta'sir etuvchi omillar.
115. Sanoatning hududiy va tarmoq tarkibi.
116. Sanoat va atrof-muhit muammosi.
117. Nima sababdan sanoat milliy iqtisodiyot lokomotiv tarmog'i deyiladi?

118. Sanoatni tarmoqlarini hududiy joylashtirish qaysi omillar inobatga olinadi?
119. Sanoatning tarmoq tarkibi qanday tuzilishga ega?
120. Kelajakda qaysi sanoat tarmoqlarining yo'qolib ketish ehtimoli mavjud? Istiqbolda yana qanday tarmoqlar vujudga kelishi mumkin?
121. Sanoat ishlab chiqarishni jadallashtirish orqali ekologiyaga ko'rsatiladigan salbiy ta'sirni kamaytirishning qayday mexanizmlari mavjud?
122. Qishloq xo'jaligining o'ziga xos xususiyatlari.
123. Tarmoq tarkibidagi inqilobiy o'zgarishlar.
124. Qishloq xo'jaligining tarmoq va hududiy tarkibi.
125. Qishloq xo'jaligi va ekologik muammolar.
126. Transport – milliy iqtisodiyotning mustaqil tarmog'i sifatida.
127. Transport turlarini joylashtirishga ta'sir etuvchi omillar.
128. Transportning asosiy ko'rsatkichlarini baholash.
129. Transport va atrof-muhit muammosi.
130. Tashqi iqtisodiy aloqalarning nazariy asoslari va geografik jihatlari.
131. Tashqi iqtisodiy aloqalarning turlari.
132. Xalqaro iqtisodiy integratsiya.
133. Servis sohalarini hududiy tashkil etish xususiyatlari.
134. Tarmoq tarkibi va tipologiyasi.
135. Servis sohalarining makon va zamondagi o'ziga xos ko'rinishlari
136. Iqtisodiy geografiya va mintaqaviy iqtisodiyotning o'xshash va farqli jihatlari.
137. Mintaqaviy iqtisodiyot va uning amaliy ahamiyati.
138. Tog'li hududlar – mintaqaviy iqtisodiyotning o'ziga sifatida.
139. Mintaqaviy siyosat va siyosiy geografiyaning o'xshash va farqli jihatlari.
140. Mintaqaviy siyosatning asosiy maqsad va vazifalari.
141. Anklav hududlar – mintaqaviy siyosat nigohida.
142. Iqtisodiy geografiyaning ekologiyalashuvi.
143. Sanoat majmualarining ekologik tavsifi.
144. Qishloq xo'jaligi va transportning ekologik jihatlari.
145. Ekologik o'lchamlashtirish va ruxsat etilgan me'yorlar.
146. O'zbekistonda fanning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari.
147. Mamlakatda iqtisodiy-ijtimoiy geografik tadqiqotlarning hududiy tarkibi va asosiy yo'nalishlari.
148. O'zbekistonda shakllangan iqtisodiy va ijtimoiy geografiya ilmiy maktablari.
149. Tarmoqlar geografiyasining takomillashuv davri
150. Zamonaviy sharoitda geografiyaning qaysi tarmoqlariga oid tadqiqotlarni amalga oshirish dolzarb ahamiyatga ega?

Talabgorlarning yozma ishlarni baholash mezonlari

11.00.02 – Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kirish sinovi mazkur dastur asosida tuzilgan variant savollariga yozma ish shakilda o'tkaziladi.

Talabgorlar uchun taqdim etiladigan yozshma ish variantlari **4 ta savoldan** iborat bo'lib, har bir savolga berilgan javoblar **"0" baldan "25" balgacha** baholanadi. Yozma ish sinovida talabgorlar uchun har bir savolga berilgan ballar yig'indisi asosida, jami **100 ball to'plash** imkoniyati beriladi.

Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya ixtisosligi bo'yicha tayanch doktoranturaga kirish sinovlarida talabgorlarning yozma ishlarini baholash mezonlari quyidagilarga asoslanishi mumkin:

1. Talabgor tanlangan mavzuni to'liq tushunganligi va uning mohiyatini yaxshi ochib bera olishi lozim. Iqtisodiy va ijtimoiy geografik jarayonlar bilan bog'liq konseptual asoslar keltirilishi shart. Fandagi yangiliklar va ilmiy manbalar bilan bog'liq holda aniq yoritilgan, mazmun-mohiyati to'liq ochib berilgan, javoblarda mantiqan yaxlitlikka erishilgan, umumiy xulosalar chiqarilgan hamda imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan bo'lsa – **22–25 ball.**

2.Talabgorning mavzuni mustaqil ravishda tahlil qilish qobiliyati. Statistika va faktlarni tahlil qilish hamda ularning geografik jarayonlarga ta'sirini tahlil qilish qobiliyati bo'lsa; raqamli ma'lumotlardan foydalangan holda asosli xulosalar chiqasa; savolning mazmuni hozirgi zamon fan-texnika taraqqiyoti, fandagi yangiliklar va ilmiy manbalar bilan bog'liq holda aniq yoritilgan bo'lsa, mazmun-mohiyati to'liq ochib berilgan hamda imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan bo'lsa – **18–21 ball.**

3. Savolning mazmuni hozirgi zamon Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasining nazariy asoslari va metodlarini to'g'ri qo'llash qobiliyati bo'lsa; nazariy yondashuvlar va ilmiy adabiyotlar bilan ishlashi, ularni yozma ishda o'z o'rnida qo'llashi hamda imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilmagan bo'lsa – **14–17 ball.**

4. Savolning mazmuni hozirgi yangi g'oya yoki usullarni taklif qilish, dolzarb muammolarni o'rganish va ilmiy yondashuvni yangicha ko'rsatish qobiliyati bo'lsa, talabgorning o'ziga xos ilmiy yondashuv va yangilik kiritishga qaratilgan takliflari bo'lsa, biroq imlo va stilistik xatolarga yo'l qo'yilgan bo'lsa – **7–13 ball.**

5. Savolning mazmun-mohiyati ochib berilmagan, fikrlar noaniq, keltirilgan ma'lumotlarda hatoliklar mavjud bo'lsa, hamda imlo va stilistik xatoliklarlarga yo'l qo'yilgan bo'lsa – **0–6 ball.**

FOYDALANISHGA TAVSIYA ETILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Asosiy adabiyotlar

1. Винокуров Е. Ю. Теория анклавов. – Калининград: "Терра Балтика", 2007. Стр. 342. ISBN: 978-5-98777-015.
2. Голубчик М.М. Политическая география мира. Учеб. Пособ. Смоленск,1998.
3. Жумаханов Ш.З., Тошпўлатов А.М. Анклавлар назарияси: географик ва геосиёсий таҳлил –Наманган: «Усмон Носир медиа» нашриёти, 2022. ISBN 978-9943-8405-8-4. -152 б.
4. Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география. – М.: Аспект пресс, 2002.
5. Максаковский В.П. Географическая картина мира. Кн. I: Общая характеристика мира. -Москва, Дрофа. 2008, 4-е изд., 495 стр.
6. Максаковский В.П. Географическая картина мира. Кн. II: Региональная характеристика мира.Москва, Дрофа, 2009, 4-е изд., 480 стр.
7. Мехен А.Т.Влияние морской силы на историю. М.- Л.,1941.
8. Ратцель Ф. Земля и жизнь. Сравнительное землевладение: В 2т. Т. 2. Вхп.1 СПб.,1905-С. 610
9. Сафоев С.С. Марказий Осиёдаги геосиёсат [Монография] / Масъул муҳаррир: Рустамов Т. –Т.: «Патент пресс», 2005. – Б. 158.
10. Солиев А.С. Иктисодий география: назария, методика ва амалиёти [Матн]: танланган асарлар / А.Солиев; масъул муҳаррир: О.Б.Ота-Мирзаев. – Т.: Камалак, 2013. –184 б.
11. Окунев И.Ю. Политическая география: Уче.пособие для вузов / И.Ю.Окунев.-М.:Издательство «Аспект-Пресс», 2019.-512 с.
12. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. – М, 2000.
13. Янчук С.Л. Экономическая и социальная география. Учебное пособие. – Т.: Ijod-Press, 2019.
14. Jumaxanov Sh.Z., Toshpo'latov A.M. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya: masalalar to'plami. O'quv qo'llanma –Namangan:, «Usmon Nosir media» nashriyoti, 2022. 161 b. O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Guvohnoma № 388 -184. – 25.11.2022.
15. Jumaxanov Sh.Z., Toshpo'latov A.M. Siyosiy geografiya. Darslik– Namangan:, «Usmon Nosir media» nashriyoti, 2022. -234 b. O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (2022 yil 19 iyul, 233-sonli buyrug'i). Guvohnoma № 233-0357 – 19.07.2022.
16. Komilova N.Q., Jumaxonov Sh., Rajabov F. Inson geografiyasi. -Toshkent:, Universitet. 2018. –B. 248
17. Komilova N., Jumaxanov Sh., Mirzaaxmedov X., Toshpo'latov A. Sotsial va madaniy geografiya. –Toshkent:, «Noshir» nashriyoti, 2019. –B. 260.
18. Komilova N., Jumaxanov Sh. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya metodologiyasi. – Toshkent:, «Noshir» nashriyoti, 2021. –B. 312.
19. Martin Jones, Rhys Jones, Michael Woods. An introduction to political geography: space, place and politics. Routledge. London and New-York. 2004.

ISBN 0-203-62697-4, ISBN 0-203-663084-X.
20. Soliyev A.S., N.K.Komilova, S.L.Yanchuk, Sh.Z.Jumaxanov, F.T.Rajabov. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya. –Toshkent:, «Noshir» nashriyoti, 2019. –B. 512.
21. Soliyev A.S., Jumaxanov Sh.Z., Toshpo'latov A.M. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya [Darslik]. – Namangan: "MASHRAB" nashriyoti, 2024. – 408 b.

Qo'shimcha adabiyotlar

22. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. Тўлдирилган иккинчи нашри. -Тошкент: «O'zbekiston» нашриёти, 2023. – 440 Б. ISBN987-9943-7951-6-7
23. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курамиз. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2017. – 488 б.
24. Али Ҳасанов. Геосиёсат. . – Тошкент: Tamaddun, 2016. –538 б.
25. Ашенкампф Н.Н. Геополитика: Учебник для вузов / Н.Н. Ашенкампф. - М.: Академический проект , 2010. - 447 с.
26. Ашенкампф, Н.Н., Погорельская, С.В. Геополитика: Учебник для ВУЗов / Н.Н. Погорельская С.В. Ашенкампф. - М.: Академ-й проект, 2010. - 447 с.
27. Василенко, И.А. Геополитика современного мира: Учебник для бакалавров / И.А. Василенко. - М.: Юрайт, 2013. - 420 с.
28. Василенко, И.А. Геополитика современного мира. Углубленный курс: Учебник / И.А. Василенко. - Люберцы: Юрайт, 2015. - 420 с.
29. Гаджиев, К.С. Геополитика: Учебник для академического бакалавриата / К.С. Гаджиев. - Люберцы: Юрайт, 2016. - 466 с.
30. Гаджиев, К.С. Геополитика: Учебник для бакалавров / К.С. Гаджиев. - М.: Юрайт, 2013. - 479 с.
31. Дугин, А.Г. Геополитика: Учебное пособие / А.Г. Дугин. - М.: Академический проект, 2015. - 585 с.
32. Солиев А. Иктисодий география: назария, методлар ва амалиёт.-Т.: Камалак, 2013.
33. Солиев А.С., Маҳамадалиев Р. Иктисодий ва ижтимоий география асослари.-Т., 2005
34. Солиев А.С Ўзбекистон географияси // Ўзбекистон иктисодий ва ижтимоий географияси. –Т.: Университет. 2014. 404 б.
35. Солиев А.С., Таштаева С.К., Эгамбердиева М. М. Шаҳарлар географияси (ўқув қўлланма). – Т.: Университет. 2018. 190 б.
36. Окунев И. Ю. Политическая география: Учеб. пособие для вузов / И. Ю. Окунев. -М.: Изда- тельство «Аспект Пресс», 2019. - 512 с.
37. Путырский В.Е. Политическая география: учебник для вузов/ В.Е.Путырский. -Москва: Издательство Юрайт, 2021.-395с.-(Высшее образование). – ISBN: 978-5-534-03775-3 [Текст]: электронный //

Образовательная платформа Юрайт [сайт]. - URL: https://urait.ru/bcode/469098 (дата обращения: 06.04.2023).

38. Colin Flint, Peter J Taylor. Political Geography: World-economy, Nation-state and Locality. Taylor & Francis, 2012. ISBN-13: 978-0273735908, ISBN-10:027373590.
39. Peter Haggett. Geographie: Eine Globale Synthese. – Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart 2004.
40. Frederick Starr. Chairman. Central Asia-Caucasus Institute. Nitze School of Advanced International Studies. Johns Hopkins University. The war against terrorism and U.S. bilateral relations with the nations of Central Asia. U.S. Senate. Committee on Foreign Relations. Subcommittee on Central Asia and the Southern Caucasus. 12.13.2019.
41. Komilova N., Ravshanov A., Muxammedova N. Tibbiyot geografiyasi va global salomatlik [O'quv qo'llanma]. – T.: «MUMTOZ SO'Z», 2019.